

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 8. června 2023 ve věci č. 12482/21 – *A a B proti Francii*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že zrušením uznání otcovství na žádost otce vůči dítěti, které bylo počato bez jeho souhlasu pomocí asistované reprodukce zahrnující cizího dárce, nedošlo k porušení práva dítěte na respektování jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

První stěžovatelka A spolu se svým partnerem C v březnu 2012 navštívila lékaře ve Španělsku za účelem využití služeb asistované reprodukce. V dubnu a prosinci 2012 u ní proběhly dva pokusy o implantaci embrya, které však skončily neúspěchem. V září 2012 A a C uzavřeli manželství. V březnu 2013 se jejich vztah rozpadl a dne 3. května 2013 požádali po vzájemné dohodě o rozvod. Dne 12. května 2013 podstoupila stěžovatelka ve Španělsku třetí pokus o implantaci embrya, a to skrze anonymní dárcovství gamet (vajíček a spermií). V červnu 2013 bylo manželství A a C rozvedeno. V listopadu 2013 se stěžovatelce A narodila dcera, druhá stěžovatelka B. O dva dny později C uznal otcovství B. V lednu 2015 podal C k soudu návrh na zrušení uznání otcovství. Argumentoval, že dítě bylo počato až poté, co se od sebe se stěžovatelkou A odloučili, a to navíc pomocí asistované reprodukce zahrnující darované gamety, k čemuž on nedal souhlas. Odvolací soud jeho žalobě v prosinci 2018 vyhověl.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelky před Soudem namítaly, že zrušením uznání otcovství C ve vztahu k B došlo k porušení jejich práv plynoucích z článku 8 Úmluvy.

a) K přijatelnosti

Vláda namítla, že stěžovatelka A jako matka by neměla být považována za oběť namítaného porušení ve smyslu článku 34 Úmluvy, neboť článek 8 nezaručuje právo matky na určení otcovství jejího dítěte vůči muži, který není součástí rodinné jednotky a s dítětem nemá biologické ani sociální vazby. K tomu Soud poznamenal, že v důsledku zrušení uznání otcovství byl C zbaven povinnosti přispívat na potřeby a vzdělání B. Shledal nicméně, že tyto materiální důsledky nelze považovat za přímo ovlivňující právo matky na respektování soukromého a rodinného života. Okolnosti projednávaného případu jsou odlišné od věci *C. E. a ostatní proti Francii* (č. 29775/18 a 29693/19, rozsudek ze dne 24. března 2022, § 47), jelikož zde nedošlo k vytvoření trvalejšího rodinného vztahu mezi A, B a C. Navíc na vnitrostátní úrovni stěžovatelky namítaly jen zásah do práv B. Ve vztahu ke stěžovateli A proto Soud stížnost označil za nepřijatelnou pro absenci postavení oběti ve smyslu článku 34 Úmluvy.

b) K odůvodnění

Soud v úvodu připomněl, že určení rodičovství každého jednotlivce spadá do působnosti článku 8 Úmluvy (*mutatis mutandis Mandet proti Francii*, č. 30955/12, rozsudek ze dne 14. ledna 2016, § 44). Zrušení uznání otcovství C ve vztahu k B, které změnilo její osobní status i příjmení, představuje dle Soudu zásah do práva B na respektování jejího soukromého života. Takový zásah nebude v rozporu s článkem 8 Úmluvy, pokud k němu došlo na základě zákona, sledoval alespoň jeden z legitimních cílů uvedených v čl. 8 odst. 2 a byl pro dosažení tohoto cíle nezbytný v demokratické společnosti.

V projednávané věci Soud shledal, že ke zrušení uznání otcovství došlo v souladu s ustanovením občanského zákoníku, dle něhož lze otcovství popřít, pakliže se prokáže, že manžel nebo muž, který otcovství uznal, není otcem.

Co se týče sledovaného legitimního cíle, vláda zmínila potřebu stability a právní jistoty vztahu rodiče a dítěte, jakož i ochranu práv a svobod jiných, zde konkrétně B a C. Soud v této souvislosti odkázal na rozsudek ve věci *Mandet proti Francii* (cit. výše, § 49–50), kde se biologický otec domáhal uznání svého otcovství a kde Soud dospěl k závěru, že pod ochranu práv a svobod jiných ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy může spadat i ochrana práv biologického otce. V projednávaném případě bude dle Soudu legitimní cíl představovat ochrana práv C, třebaže na rozdíl od stěžovatele ve věci *Mandet* se C nedomáhal uznání svého otcovství, ale jeho zrušení.

V otázce přiměřenosti zásahu je na Soudu, aby posoudil, zda byly pro zásah dány relevantní a dostatečné důvody. Soud připomněl, že v otázkách určování právního postavení dítěte náleží smluvním stranám širší prostor pro uvážení než při rozhodování o zachování vztahů mezi dítětem a rodičem; větší prostor pro uvážení je namístě i v situaci, kdy se jedná o vyvažování soupeřících základních práv dvou osob (tamtéž, § 52). V projednávaném případě tedy náleží žalovanému státu široký prostor pro uvážení. Konečná volba státu však podléhá kontrole Soudu, zda byla mezi dotčenými zájmy dosažena spravedlivá rovnováha a dbalo se nejlepšího zájmu dítěte (tamtéž, § 53).

K projednávané věci Soud uvedl, že bylo postaveno na jisto, že C není biologickým otcem B. Třebaže se zpočátku spolu s A účastnil snah o asistovanou reprodukci, ještě před transferem embrya se pár rozešel a podal žádost o rozvod. I přesto, že C zprvu uznal své otcovství vůči B a vyjádřil záměr vykonávat roli otce, nejeví se, že by se mezi nimi vyvinul trvalejší rodinný vztah. Matka s B pobývala po jejím narození na Kubě a po návratu do Francie s C neudržovala pravidelný kontakt. Žádost o zrušení uznání otcovství byla navíc podána v době, kdy B bylo teprve čtrnáct měsíců.

Při rozhodování o zrušení uznání otcovství navíc vnitrostátní soudy vyvažovaly práva B a C, přičemž dbaly nejlepšího zájmu dítěte. Pokud jde o práva C, soudy zaprvé zohlednily, že jeho původně vyslovený souhlas s umělým oplodněním pozbyl dle vnitrostátního práva platnosti, neboť k transferu embrya došlo až po odloučení páru a podání žádosti o rozvod. Zadruhé vzaly v potaz, že skutečnost, že C není biologickým otcem B, představuje důvod pro popření jeho otcovství dle občanského zákoníku. Co se týče práv B, soudy uvedly, že zrušení uznání otcovství C je v nejlepším zájmu B, neboť jí nezbavuje možnosti zjistit svůj skutečný biologický původ a navázat v budoucnu příbuzenské vztahy s osobou připravenou převzít roli otce. Tím zároveň naznačily, že není v nejlepším zájmu dítěte udržovat příbuzenskou vazbu s mužem, který otcem být nechce.

Dle vnitrostátních soudů se tedy zájmy B a C shodovaly. Soudy se ale nezabývaly ekonomickým dopadem, který zrušení uznání otcovství bude mít na B, když tato ztratí nárok výživné, ani otázkou, zda zrušený otcovský vztah bude moci být v blízké době nahrazen vztahem novým. Vzhledem k širokému prostoru pro uvážení se však Soud spokojil s tím, že se vnitrostátní soudy omezily na otázky spojené s určením identity jednotlivce.

Za daných okolností – a to zejména vzhledem ke skutečnosti, že B není biologickým otcem C, že jeho původní souhlas s umělým oplodněním pozbyl dle vnitrostátního práva platnosti a že mezi ním a C nevznikly silnější rodinné vazby – Soud uzavřel, že vnitrostátní orgány nepřekročily svůj prostor pro uvážení, když shledaly, že zachování uznání otcovství C vůči B nebylo v nejlepším zájmu dítěte. K porušení práv B na poli článku 8 Úmluvy proto nedošlo.